

ماجرای صفیة شباهت
بسیاری به داستان فرنگیس
حیدرپور، شیرزن کردستانی
دارد که در گیلانغرب با تبر به
جنگ دو دشمن یعنی می‌رود.

«صفیه» سر مشق «فرنگیس»

4/ مروری بر الگوهای زن مسلمان در تاریخ

■ مریم قربانزاده، کارشناس ارشد تاریخ تشیع

انقلاب اسلامی ایران به عنوان بزرگترین تحول اجتماعی و دینی در تاریخ جدید، سرآغاز برکات فراوانی شد که از جمله تجلی عینی مفاهیمی بود که پیش از آن تنها در تاریخ در دسترس اهل تحقیق و تفکر قرار داشت. بعد از هزار و چهارصد سال، هویت فطری، دینی و تاریخی جدیدی برای زن مسلمان ایجاد شد که فاطمه (س) و زینب (س) نمادهای آن بودند. برخلاف جریاناتی همچون فمینیسم، زن مسلمان چون به گذشته خود می‌نگرد خود را تنها نمی‌بیند. غیر از زنان اهل بیت که تا کنون کمابیش درباره آنان سخن‌هایی گفته شده، تاریخ زنان دیگری را نیز به ما معرفی می‌کند که نمونه‌های امروزی‌شان را در تاریخ انقلاب و جنگ دیده‌ایم و همچنان از بحرین تا خانواده شهدای علمی کشور می‌بینیم.

زیر شکنجه

زنایی چون «سمیه» و «زنیره» به دلیل مسلمان شدن توسط ابوجهل شکنجه می‌شدند. سمیه بر اثر این شکنجه‌ها به شهادت رسید و اولین شهید اسلام لقب گرفت. چشمان زنیره نیز در این راه کور شد. زنان بنی‌الحسن در زندان‌های متوکل عباسی تحت شکنجه‌های سخت قرار می‌گرفتند و در شرایط فجیعی به سر می‌بردند. زندان‌های منصور عباسی نیز بدون سقف بود و زنان زندانی پوششی نداشتند. در انقلاب اسلامی نمونه‌های فراوانی از زنان صبوری همچون خانم مرضیه دباغ داریم. علیرغم خطراتی که از آنان منتشر شده است، هنوز ادبیات انقلاب در این زمینه در مقایسه با واقعیت موجود فاصله بسیاری دارد.

در مقام صبر

وقتی معاویه در پی شیعیان، شهر به شهر می‌گشت و بزرگانی چون حجر و عمرو بن حمق را می‌جست از وجود زنان به عنوان طعمه‌ای استفاده می‌کرد تا همسران و پسران‌شان را دستگیر کند. کاری که منصور عباسی نیز برای دستگیری اولاد حسن مثنی و محمد نفس زکیه کرد. معاویه، همسر عمرو بن حمق خزاعی را در دمشق زندانی کرد و وقتی عمرو را یافت، سرش را برید و دستور داد سر بریده او را در دامن همسرش قرار دهند. اما او رفتاری باصلاحت از خود نشان داد که ما را به یاد «مَوْهَب» در صحرای کربلا می‌اندازد. همسر عمرو این اشعار را درباره معاویه سرود: «خدا خوش را از او بخواهد و با عقوبت‌های خود او را هلاک سازد که نیکوکار و پاکیزه‌ای را کشت». یعقوبی در کتاب خود از این زن به عنوان اولین زنی نام می‌برد که به خاطر مردان زندانی شد.

شوق آفرینان و شوقمندان

زنان رجزخوان و شاعر که برای تشویق رزمندگان اسلام می‌سرودند و سخن می‌راندند نمونه‌های فراوانی در تاریخ اسلام دارند. «اروی بنت حارث» دختر عموی امام علی (ع)، با اینکه پیر شده بود در مجلس معاویه چنان در مدح و فضائل امام سخن گفت که معاویه را منکوب و شرمسار کرد. معاویه به اطرافیان‌ش گفت: به خدا سوگند اگر همه شما صحبت می‌کردید جواب همه شما را می‌داد. زنان بنی‌هاشم از مردان‌شان در کلام فصیح ترند امثال «دارمیه حجونیه» از قبیله کنانه، «سوده»، «زرقا» و «بکاره هلالیه» در جنگ‌های حضرت علی (ع) سپاهیان امام را علیه معاویه تشجیع می‌کردند. تاریخ درخشان کربلا و سفرهای اسرا به کوفه و شام و سخنان و اشعار آنان، دست‌مایه اصیل و محکمی برای زنان ایران اسلامی بود که در جنگ هشت ساله نمونه‌های فراوانی از آن را سراغ داریم. مادران و همسرانی که هنگام بدرقه رزمندگان اسپند دود می‌کردند، شعر می‌خواندند، شعار می‌دادند و با کلام و رجزهای خود جوانان را به جنگیدن با دشمن تشویق می‌کردند. مستند «روایت فتح» با به تصویر کشیدن گوشه‌هایی از این حالات بانوان مسلمان ایران، آمادگی آنان را برای تحمل و صبر بر مصائب به تصویر کشیده است؛ مصائبی که در چشم آن‌ها چیزی جز زیبایی نبوده و نیست.

این بانوان پیکرهای به‌خون‌تپیده همسر و فرزندان‌شان را به عنوان هدیه‌ای در راه خدا می‌دهند و همچون «صفیه»، خواهر حمزه سیدالشهدا که بدن پاره پاره برادرش را در جنگ احد دید، برای ادامه راه شهیدا از خداوند طلب توفیق می‌کنند. صفیه را در جنگ خندق هم می‌بینیم. او ستون خیمه‌ای را از جامی کند و جاسوسی یهودی را که در اطراف خیمه زنان پرسه می‌زند می‌کشد. کاری که حسان بن ثابت از انجام آن شانه خالی می‌کند. ماجرای صفیة شباهت بسیاری به داستان فرنگیس حیدرپور، شیرزن کردستانی دارد که در گیلانغرب با تبر به جنگ دو دشمن یعنی می‌رود. یکی را به هلاکت می‌رساند و دیگری را اسیر می‌گیرد. هر چند تعداد کارهای انجام شده برای این بانوان در حوزه هنر و ادبیات اندک است، اما استقبال بی نظیر از آثاری همچون «دا»، نوید آینده درخشانی را در حوزه

هنر و ادبیات دفاع مقدس می‌دهد.

هدایای مردمی

در دوره خلافت عباسیان، زنان هاشمی جواهرات‌شان را به عنوان هدیه به کمیت شاعر دادند. زیرا او در شرایط خفقان عباسی با اشعارش از حق دفاع کرده بود. زنان مسلمان ایران نیز به تأسی از زنان هاشمی برای پیروزی و ادامه حیات انقلاب اسلامی هر چه داشته‌اند در طبق اخلاص گذاشته‌اند. کمک‌های پشتیبانی و اقتصادی زنان چه قبل از پیروزی انقلاب و چه در ایام جنگ، در خاطره‌ها مانده است. از رجزنی که تخم‌مرغ‌هایش که تنها دارایی‌اش بود را به جبهه می‌فرستاد تا زنی که طلاهایش را نذر جبهه‌ها کرده بود.

پرستانان

در تاریخ اسلام، زنان پرستاری که به امور مجروحان جنگی رسیدگی می‌کردند، بی‌شمارند. در دفاع مقدس ما نیز زنان در عین لطافت و حساسیت روحی، جهاد در راه خدا را با حضور در بیمارستان‌های صحرایی و بعضاً خطوط مقدم جبهه به‌انجام رساندند و نمونه‌های عینی «نسیبه»‌ها و «رفیده»‌ها شدند. بانوانی که در صدر اسلام علاوه بر هدیه کردن جان فرزندان‌شان، رجزخوانی می‌کردند، به امور مجروحان می‌رسیدند و پیوسته جویای احوال پیامبر بودند.

آگاهی‌بخشی

همچنان که در کتاب عاشورا، داستان برخورد همسر زهیر بن قین با او را خوانده‌ایم، پیش از آن نیز حضور روشنگرانه زنانی چون ام‌سلمه و دخترش زینب، اسماء بنت عمیس، خره دختر حلیمه و خواهر رضاعی پیامبر در شرایط پیچیده اجتماعی را نمی‌توان نادیده گرفت. در شرایطی که برخی از مردان جامعه اسلامی به صرف دیدن وابستگان پیامبر در صف مخالفان امام علی (ع) به روی او شمشیر کشیدند، این زنان در کنار بانوان اهل بیت، ابرهای تردید را کنار می‌زدند تا خورشید حقیقت آشکار شود. در آزمون‌های سیاسی و فرهنگی بعد از انقلاب نیز زنان ایران اسلامی در عرصه‌های مختلف روشنگری، از تولید آثار فرهنگی و هنری گرفته تا شرکت در راهپیمایی‌ها حضوری فعال و حتی گاه پررنگ‌تر از مردان داشته‌اند.